

## O KVALITATIVNOM ATRIBUTU I NJEMU SLIČNIM KONSTRUKCIJAMA U NJEMAČKOM JEZIKU

Ovdje bih se osvrnula samo na onaj kvalitativni atribut koji je u formalnom pogledu atributivna sintagma s prijedlogom »von«. Kao srodne attribute obradit ću još atribut materije i atribut tematike. Njihovi nazivi potječu od značenjskog odnosa što vlada između dvije imenice koje vezuju prijedlog »von«, a u sintaktičkom pogledu je kod prva dva atributa konstrukcija s »von« zamjena za prvobitni genitiv.

Upotreba genitiva nije česta, ograničena je na viši stil, i to ponajviše na pisani jezik. U dijalektima je genitiv gotovo posve iščezao.

U analitičkom razvoju njemačkog jezika oblik koji najviše konkurrira genitivu jest konstrukcija s »von« (u engleskom bi »von« odgovarao partikuli »of«, a u francuskom je ekvivalentan prijedlogu »de«).

Najprije ćemo prikazati genitivne attribute koji su ishodište atributivnih sintagmi s prijedlogom »von«.

### O kvalitativnom genitivu

U sintagmama

»ein Mann der Tat«

»ein Hotel ersten Ranges«<sup>1</sup>

radi se o tzv. kvalitativnom genitivu (genitivus qualitatis, Genitiv der Eigenschaft). Kvalitativnim genitivom označava se svojstvo pojma iskazanog imenicom od koje zavisi:

»Crnokos djetić od šest godina, velikih crnih očiju.«<sup>2</sup>

Autori različito označavaju tu vrstu genitiva, neki uopće ne spominju termin »genitivus qualitatis«, već samo »Genitiv der Eigenschaft«, kao da nije riječ o istoj pojavi. S druge strane, neki autori smatraju kvalitativni genitiv podvrstom posvojnoga genitiva. Tako npr. W. Wilmanns<sup>3</sup> u primjeru »ein Mann der Tat« govori o posvojnog genitivu.<sup>4</sup> S takvim se mišljenjem ne bih složila, jer genitiv »der Tat« (= »od djela«) ovdje označava kvalitetu čovjeka o kojem se govori, odnosno osobinu tog čovjeka: »ein Mann der Tat« znači »čovjek od djela«, »ambiciozan čovjek«, »radišan čovjek«.

Wilmanns uspoređuje posesivni i kvalitativni genitiv, smatrajući da je odnos dviju imenica upravo obrnut, tj. kod posvojnoga genitiva je osobina određena samim nosiocem osobine (»die Kraft des Mannes«), a kod kvalitativnoga genitiva posrijedi je upravo obrnut odnos (»ein Mann niederer Herkunft«).<sup>5</sup> Uz kvalitativni genitiv Wilmanns spominje i tzv. Bestimmungen der Art und des Ranges, dajući primjere:

<sup>1</sup> W. Wilmanns, *Deutsche Grammatik*, III, Strassbourg, 1906, str. 584

<sup>2</sup> M. Stevanović, *Savremeni srpskohrvatski jezik*, II, Beograd, 1969, str. 184.

<sup>3</sup> Wilmanns, nav. dj.

<sup>4</sup> Wilmanns, nav. dj., str. 583.

<sup>5</sup> Wilmanns, nav. dj., str. 611.

- »ein Mann vornehmen Ranges«
- »Waren aller Art«.<sup>6</sup>

Riječ je također o kvalitativnom genitivu.

H. Paul<sup>7</sup> također govori o kvalitativnom genitivu, ali razlikuje tzv. Genitiv der Eigenschaft,<sup>8</sup> koji se rijetko susreće, od genitiva kvalitete (»Genitiv der Qualität«), koji smatra podvrstom partitivnoga genitiva. Za »Genitiv der Eigenschaft« daje ove primjere:

- »eine stattliche Frau stolzen Betragens«
- »ein sehr schöner, wohlgebildeter junger Mann festen Blicks und ruhigen Betragens«
- »Droschke erster Klasse«,

a za »Genitiv der Qualität«:

- »eine Flasche guten Rheinweins«
- »viele Tropfen edlen Blutes«.<sup>9</sup>

Drugi autori navedene primjere smatraju pravim partitivnim genitivima, a i ja bih se priključila tom mišljenju, jer je odnos u kvalitativnom atributu drukčiji od onoga koji je prikazan ovdje.

O. Behaghel,<sup>10</sup> Duden<sup>11</sup> i E. Grubačić<sup>12</sup> također se osvrću na kvalitativni genitiv ili genitiv svojstva (osobine).

Zbog usporedbe pogledajmo što o tim genitivima pišu autori gramatika hrvatskog ili srpskog jezika. Valja naglasiti da i u hrvatskom ili srpskom jeziku postoji ekvivalentna konstrukcija, koja je također ograničena na viši stil, mahom na jezik poezije, ali nema zamjene takvoga genitiva konstrukcijom sličnom onoj s prijedlogom »von«. Postoje prijedloženi atributi, i oni su u formalnom pogledu vrlo slični konstrukciji s »von«, ali nisu zamjena genitiva. Tako npr.:

- »Cijenimo čovjeka od riječi«
- »U komesara bješe srce od junaka«<sup>13</sup>

Ni u jednom ni u drugom primjeru nije posrijedi zamjena prvobitnoga genitiva, iako bi u drugom primjeru genitiv sasvim odgovarao: U komesara bješe srce junaka (= junačko srce). O »genitivu osobine« odnosno o »kvalitativnom genitivu« pišu S. Težak/S. Babić,<sup>14</sup> navodeći ovaj primjer:

- »Pojavi se starac bijele brade«<sup>15</sup>

T. Maretić<sup>16</sup> naziva taj genitiv »oznakom«, kojom se tkogod ili što god označuje. Evo i njegovih primjera:

<sup>6</sup> Wilmanns, nav. dj., str. 584.

<sup>7</sup> H. Paul, *Deutsche Grammatik*, III, Halle (Saale), 1959.

<sup>8</sup> Paul, nav. dj., str. 290.

<sup>9</sup> Paul, nav. dj., str. 296.

<sup>10</sup> O. Behaghel, *Deutsche Syntax*, I—IV, Heidelberg, 1923—1932.

<sup>11</sup> Duden, *Grammatik der deutschen Gegenwartssprache*, Mannheim, 1966.

<sup>12</sup> E. Grubačić, *Gramatika njemačkog jezika*, Sarajevo, 1969.

<sup>13</sup> I. Brabec,—M. Hraste,—S. Živković, *Gramatika hrvatskosrpskog jezika*, Zagreb, 1963, str. 226.

<sup>14</sup> S. Težak,—S. Babić, *Pregled gramatike hrvatskoga književnog jezika*, Zagreb, 1973.

<sup>15</sup> Težak/Babić, nav. dj., str. 249.

<sup>16</sup> T. Maretić, *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, Zagreb, 1963, str. 572.

- »konj lijepe dlake«
- »čovjek meke naravi«
- »čovjek kratka vijeka«. <sup>17</sup>

### O genitivu materije

Dok se o kvalitativnom genitivu dosta govorilo u gramatikama njemačkog i hrvatskog ili srpskog jezika, genitiv materije, odnosno atribut materije spominje se samo na nekoliko mjesta, premda je u upotrebi kao i kvalitativni genitiv, odnosno kvalitativni atribut.

W. Wilmanns<sup>18</sup> navodi da nam je genitiv materije (»Genitiv von Stoffnamen«) bliži od kvalitativnog genitiva, jer smo čestom upotrebom partitivnog genitiva navikli na nj:<sup>19</sup>

»der Schlafrock echt ostindischen Stoffs«.

Inače je uobičajena upotreba toga genitiva kod imenice za materijal (»Stoffnamen«) kada se one pojavljuju same, bez bližih odredbi:<sup>20</sup>

»eine Strecke Wegs«

»eine Summe Geldes«.

Upotreba takvih genitivnih konstrukcija ograničena je samo na birani govor.

I u hrvatskom ili srpskom jeziku rijetko se upotrebljava genitiv materije. M. Stevanović<sup>21</sup> ga smatra podvrstom posesivnog genitiva, s jedne strane »jer sve što je od neke materije, dakako, i pripada toj materiji«, a s druge je strane »ablativnog karaktera, jer određuje od čega je pojam označen upravnom rečju«. »U savremenom se jeziku on u stvari i ne upotrebljava«, piše dalje Stevanović, »a skoro svi primeri koje ćemo za nj dati iz narodnih su pesama. . . : Grane su joj drobnoga bisera. . .«<sup>22</sup>

T. Maretić također, uz ostale genitive, u svojoj Gramatici<sup>23</sup> spominje i »genitiv građe ili materije«, dajući primjere:

»vreteno drva šimširova«

»na dolami toke suva zlata«

»na vojvodi kalpak bele«. <sup>24</sup>

»U genitivu stoji riječ koja naznačuje odašta je što načinjeno (zove se genitiv građe ili materije).«<sup>25</sup>

### O atributivnim sintagmama s »von«

Kvalitativni atribut (»Attribut der Eigenschaft«)

Kvalitativni atribut o kojem je ovdje riječ zamjena je za istoimeni genitivus qualitatis. Pojam »kvalitativni atribut« ne upotrebljava se u prikazima gramatike njemačkog jezika, ali se spominje preinačavanje kvalitativnoga ge-

<sup>17</sup> Maretić, nav. dj., str. 572.

<sup>18</sup> Wilmanns, nav. dj.

<sup>19</sup> Wilmanns, nav. dj., str. 584.

<sup>20</sup> Wilmanns, nav. dj., str. 587.

<sup>21</sup> Stevanović, nav. dj.

<sup>22</sup> Stevanović, nav. dj., str. 186.

<sup>23</sup> Maretić, nav. dj.

<sup>24</sup> Maretić, nav. dj., str. 572.

<sup>25</sup> Maretić, nav. dj., str. 491.

nitiva konstrukcijom s »von«. Istražujući velik broj različitih tekstova<sup>26</sup> iz suvremenoga njemačkoga jezika, naišla sam na velik broj takvih prijedložnih atributa, pa bih predložila naziv »kvalitativni atribut«, jer točno odgovara značenjskom odnosu, koji vlada kod kvalitativnoga genitiva.

O. Behaghel<sup>27</sup> spominje, da se uz kvalitativni genitiv već u starije vrijeme često upotrebljava preinačavanje primjera:

»ein Mann von Stand«

»ein Kind von sechs Jahren«. <sup>28</sup>

Takvi atributivni izrazi, po njegovim riječima, mogu se naći u njemačkom jeziku od srednjevisokonjemačkog razdoblja. Duden<sup>29</sup> je također spomenuo zamjenu genitiva svojstva pomoću konstrukcije s »von«:

»ein Mann mittleren Alters«<sup>30</sup>

(genitivus qualitatis)

»ein Mann von echtem Schrott und Korn«<sup>31</sup>

(konstrukcija s »von« umjesto genitiva).

Po Dudenu, zamjena genitiva konstrukcijom s »von« mora nastati onda kad atributivna imenica ima neke bliže odredbe ili kad je bez člana:

»ein Mann von Geist«. <sup>32</sup>

E. Grubačić u »Gramatici njemačkog jezika«<sup>33</sup> notira zamjenu staroga genitiva materije (genitivus materiae), ali ga obrađuje zajedno s genitivom svojstva. Mi ćemo o njemu govoriti nešto kasnije.

Evo još nekoliko primjera za kvalitativni atribut:

»leitender Beamter von hoher Qualität«

(»leitender Beamter hoher Qualität«)

»Brüder von Pflug und Scholle«

»ein Mann von organisatorischem Talent«.

A t r i b u t m a t e r i j e (»Attribut des Materials«)

Ova prijedložna sintagma s »von« zamjena je za već davno zanemareni »genitivus materiae«. Možemo ga nazvati i atributom građe (»Attribut des Stoffes«), jer se njime označava materijal, građa, od čega je što načinjeno, a »von« ovdje zamjenjuje prijedlog »aus«.

H. Paul<sup>34</sup> navodi neke oznake za materijal gdje se »von« već udomaćio: »ein Kleid von Seide«. <sup>35</sup>

E. Grubačić<sup>36</sup> također spominje opisivanje genitiva materije pomoću konstrukcije s »von« i daje primjer:

<sup>26</sup> Riječ je o tekstovima iz novije njemačke književnosti, o popularno-znanstvenim tekstovima, novinskim člancima i raznim studijama.

<sup>27</sup> Behaghel, nav. dj., str. 586.

<sup>28</sup> Behaghel, nav. dj., str. 62.

<sup>29</sup> Duden, nav. dj.

<sup>30</sup> Duden, nav. dj.

<sup>31</sup> Duden, nav. dj.

<sup>32</sup> Duden, nav. dj.

<sup>33</sup> Grubačić, nav. dj., str. 20.

<sup>34</sup> Paul, nav. dj.

<sup>35</sup> Paul, nav. dj., str. 61.

<sup>36</sup> Grubačić, nav. dj.

»eine Dose von Gold«.37

To bi u hrvatskom ili srpskom jeziku odgovaralo atributivnim sintagmama kao što je npr.: »sopele od gvožđa«.38

Evo još nekoliko primjera za atribut materije:

»mit einem Paket von ökonomischen Materien«.39

»mit ihren guten Capitälen von Porphit«.40

»wie Tümpel von schmutzigem Blut«.41

U suvremenom hrvatskom ili srpskom jeziku pokazuju se slične tendencije, tj. umjesto prvobitnog genitiva upotrebljava se genitiv s prijedlogom »od«. Podsjetimo se na primjer: »Grane su joj drobnoga bisera.«

### Atribut tematike

Treći srodni atribut nazivamo atributom tematike, atributom teme, sadržaja (»Attribut der Thematik«, »des Inhalts«), u kojem prijedložna sintagma s »von« nije zamjena za genitiv.

Dok se kvalitativni atribut odnosi ponajprije na ljude, a atribut materije isključivo na predmete, moglo bi se zaključiti da je atribut tematike namijenjen a p s t r a k t n i m pojmovima. Pogledajmo primjere:

»die Lehre von den Atomen«

(= učenje o atomima)

»in seinem letzten Werk von der Geschonden Wereld, der Geschundenen Welt«

(= djelo o »orobljenom svijetu«)

»Nachricht von Zustand der Sonne«

(= vijest o stanju sunca).42

Atribut tematike ima sličnosti i s atributom prikazanog objekta (»Attribut des dargestellten Objekts«), npr.: »ein grosses Foto von Brecht« (»... wo er ein grosses Foto von Brecht an der Wand hatte ...«).43

### Zaključak

Iako ponešto različiti s obzirom na sadržaj, svi ti atributi su u osnovi kvalitativni atributi, jer se u sva tri tipa atributa označuje kvaliteta, soj, vrsta, svojstvo, osobina, građa nadređene imenice. Posrijedi je odnos pobližeg označavanja svojstva, tzv. Kennzeichen-Verhältnis.44

<sup>37</sup> Grubačić, nav. dj., str. 20.

<sup>38</sup> Brabec/Hraste/Živković, nav. dj., str. 195.

<sup>39</sup> Frankfurter Allgemeine Zeitung, Januar/Februar 1966, Frankfurt.

<sup>40</sup> Pörtner, *Die Erben Roms*, Econ-Verlag, Düsseldorf, 1964.

<sup>41</sup> Frisch, Max: *Homo Faber*, Suhrkamp Verlag, Frankfurt/M., 1957.

<sup>42</sup> Sva tri primjera uzeta su iz djela: Bamm, Peter: *Ex Ovo*, Deutsche Verlag — Austalt GmbH, Stuttgart, 1963.

<sup>43</sup> Böll, Heinrich: *Ansichten eines Clowns*, Verlag Kiepenheuer u. Witsch, Köln—Berlin, 1963.

<sup>44</sup> G. Helbig,—J. Buscha, *Deutsche Grammatik*. Ein Handbuch für den Ausländerunterricht, Leipzig, 1974.